

Dünyada autizm diaqnozu qoyulan uşaqların sayı getdikcə artır. Bu kitabda olan məlumat diaqnozun müəyyən edilməsi istiqamətində atılan ilk addımdır. Lakin autizm anlayışına daha çox "autizm spekterli pozuntular" xəstəlikləri aiddir. Ona görə də həkim-psixiatr, psixoloq, korreksion pedaqoq və nitq terapevtinin ixtisaslaşdırılmış və fərdi yanaşması vacibdir.

Gülşən Ağayeva
Səhiyyə Nazirliyinin
Uşaq Psixo-Nevroloji Mərkəzi
Həkim-pediatr, uşaq psixoloqu

Xroniki gedişli olmağına baxmayaraq, erkən müdaxilə və düzgün yanaşma ilə autizmlə şəxslərin cəmiyyətə inteqrasiyası mümkün ola bilər. Bunun üçün valideynlərin maariflənməsi və düzgün diaqnostika ciddi əhəmiyyət kəsb edir. Bütün bunları nəzərə alaraq, bu vəsaitin autizm haqqında maariflənmə üçün çox dəyərli olduğunu düşünürəm.

İkram Rüstəmov
Psixiatr
Azərbaycan Tibb Universiteti
Psixiatriya kafedrası
psixiatr

Bir çox ölkələrin müxtəlif ixtisaslı insanların birgə səyi nəticəsində yaradılmış və tərcümə edilmiş bu sadə testin, autizmin erkən aşkar edilməsinə və korreksiya işinə cəlb edilməsinə faydalı olduğunu düşünürəm.

Vazeh Abbasov
Psixiatr
"Çıraq" Psixoloji Araşdırmalar və Dəstək
Mərkəzi

AUTİZM ÜZRƏ VƏSAİT

Mündəricat

Səhifə 1	Mündəricat
Səhifə 2	Təşəkkürlər
Səhifə 3	CHAT Afışa
Səhifə 4–5	CHAT Autizm Təyinedici Alət
Səhifə 6 – 23	DAVRANIŞ SİMPТОMLARINA DAİR VİZUAL BƏLƏDÇİ
Səhifə 7 – 8	Sosiallaşma problemi
Səhifə 9	Ünsiyyət problemləri
Səhifə 10–13	Qəribə/Təkrarlanan davranışlar
Səhifə 14–15	Motorika
Səhifə 16	Sensor yüklənmələr
Səhifə 17–19	Sensor problemlər
Səhifə 20	Özünə xəbəryetirmə
Səhifə 21–23	Təhlükəsizlik məsələləri
Səhifə 24	Yanaşı xəstəliklər: mədə-bağırsağ sisteminin pozulması
Səhifə 25	Yanaşı xəstəliklər: yuxunun pozulması/ağrı həddi/qıcolmalar
Səhifə 26	Autizmin ailəyə təsiri
Səhifə 27	Erkən korreksiya təliminin rolu
Səhifə 28 – 33	Autizmlı uşaq üçün poliklinika ziyarətinin optimallaşdırılması
Səhifə 34 – 36	Resurslar

«Autizm üzrə vəsait» pediatrlar və bu sahədə çalışan mütəxəssislər tərəfindən hazırlanmışdır.

Bioloji göstəricinin olmadığı təqdirdə yalnız uşağın davranışlarını müşahidə etmək yolu ilə və valideynlərdən əsaslı şəkildə alınmış məlumat vasitəsilə autizm diaqnozu qoyula bilər.

Bu vəsait HANS-ın (Help Autism Now Society) icraçı direktoru Linda Li tərəfindən təhsil və tibb sahələrində çalışan peşakar ekspertlərin işləri əsasında tərtib olunmuşdur. Siz orijinal nəşrlərlə aşağıdakı linklər vasitəsilə tanış ola bilərsiniz:

http://www.helpautismnow.com/ph_slideshow_English.html

©2018 Bütün hüquqlar qorunur.

Vəsait “Çıraq” Psixoloji Araşdırmalar və Dəstək Mərkəzinin mütəxəssisləri tərəfindən tərcümə və adaptasiya olunub.

*Kitabça “Birgə və Sağlam” İctimai Birliyinin
təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin
İctimai Səhiyyə və İslahatlar Mərkəzi tərəfindən çap olunmuşdur.*

Təşəkkürlər

HANS aşağıdakı şəxslərə bu kitabçanın hazırlanmasında iştirakına və verdikləri böyük töhfəyə görə dərin təşəkkürünü bildirir.

Dr. Simon Baron-Cohen, CHAT təyinetmə alətinin yaradıcısı: İnkişaf psixopotologiyası professoru, Autizm Araşdırma Mərkəzinin direktoru, Cambridge Universiteti, İngiltərə.

Julie Bingham, PhD: Uşaq kliniki psixoloqu, Salem, Oregon

Richard Bingham, MD: Uşaq psixiatri, Salem Oregon

Sarojini Budden, MD: Uşaq inkişaf mütəxəssisi, Uşaq İnkişaf və Reabilitasiyanın direktoru, Legacy Emmanuel, Portland, Oregon.

Sara Cuthill, MD: Uşaq inkişaf mütəxəssisi, Kaiser Permanente, Portland, Oregon.

Mike Marlowe, MD: pediatr, Kaiser Permanente Salem, Oregon

Mary Lynn O’ Brien, MD: Uşaq inkişaf mütəxəssisi, Kaiser Permanente, Portland, Oregon.

David Willis, MD: Davranış və inkişaf pediatrı, Northwest Early Uşaq İnstitutu, Portland, Oregon.

18 aylıgında sizin övladınız

1. Nə işə istəyəndə
Sizə baxır və
istədiyi əşyanı
barmağı ilə
göstərirmi?

2. Sizin
göstərdiyiniz
yerə baxırmı?

3. Əşyalarla
xəyali oyunlar
 oynayırmı?

Əgər “XEYR” cavabını vermisinizsə,
ola bilər ki, sizin uşağınızda
AUTİZM əlamətləri var.
Xahiş edirik ki, öz müalicə həkiminizə
məhz elə bu gün müraciət edəsiniz!

CHAT (azyaşlılarda autizmi təyin edirik)

Uşaq 18 aylıq ikən həkimə baş çəkərkən doldurulur

A Bölməsi: valideynlər doldurur

1. Uşaq sizin dizləriniz üstündə yellənməyi, hoppanmağı, oynamağı xoşlayırmı? Bəli Xeyr
2. Başqa uşaqlar onda maraqla baxırmı? Bəli Xeyr
3. Uşağınız harasa, məsələn, nərdivana dırmaşmağı xoşlayırmı? Bəli Xeyr
4. Uşağınız “ku-ku” və ya “gizlənqaç” kimi oyunlar oynamağı sevirmi? Bəli Xeyr
5. Xəyali oyunlar oynayırmı: deyək ki, oyuncaq çaydanda “çay” dəmləyirmi, “çay”ı fincanlara “süzürmə” və ya bunun kimi oyunlar qururmu? Bəli Xeyr
6. Uşağınız nə isə İSTƏDİKDƏ həmin əşyanı barmağı ilə göstərirmi? Bəli Xeyr
7. Ona MARAQLI olan şeyləri barmağı ilə göstərirmi? Bəli Xeyr
8. Uşağınız kiçik ölçülü oyuncaqlarla (məsələn, maşın, kubşəkili oyuncaqlar) təyinata uyğun oynayırmı (onları ağzına salmaq, özünə sıxmaq və tullamaq hesaba alınmır)? Bəli Xeyr
9. Uşağınız sizə GÖSTƏRMƏKDən ötrü sizin üçün nələrsə gətirirmi? Bəli Xeyr

B Bölməsi: həkim, yaxud tibb işçisi doldurur

1. Qəbul zamanı uşaq sizin gözlərinizə baxırdımı? Bəli Xeyr
2. Uşağın diqqətini özünüə çəkin, sonra isə ona otağın digər tərəfindəki maraqlı bir əşyanı göstərin və deyin: “Bax! Bu (oyuncağın adı)!” Bu zaman uşağın üz ifadəsini müşahidə edin. O, sizin göstərdiyiniz əşyaya baxırmı? Bəli Xeyr
3. Uşağın diqqətini özünüə çəkin, sonra isə ona oyuncaq fincan və çaydan verin və soruşun: “Mənim üçün bir fincan çay süzərsən?” Uşaq sizin üçün “guya ki” çay süzürmə, onu içirmi? Bəli Xeyr
4. Uşaqdan soruşun: “İşıq hanı?”, yaxud deyin: “Mənə işığı göstər”. Uşaq şəhadət barmağı ilə işığı GÖSTƏRİRMİ? Bəli Xeyr
5. Uşaq kubşəkili oyuncaqlardan qala düzəldə bilirmi? (Əgər düzəldirsə, o zaman neçəsindən _____) Bəli Xeyr

B2: Bu bənddə “Bəli” cavabını qeyd edərkən əmin olun ki, uşaq, sadəcə, sizin əlini izləməyib, məhz göstərdiyiniz əşyaya baxıb.

B3: Əgər uşağın bir başqa oyun zamanı - xəyali oyunlara dair nümunə gətirə biləcəksinizsə, o zaman bu bənddə “Bəli” cavabını qeyd edin.

B4: Əgər uşaq “ışığı” - sözünü bilmirsə, onda həmin şeyi: “Ayı - hardadır?” sualı ilə əvəz edin və ya əl altında olan başqa bir əşya ilə bağlı təkrar edin. Bu bənddə “Bəli” cavabını qeyd etmək üçün uşaq ya siz əşyanı göstərən vaxt, ya da bir an sonra sizin üzünüə baxmalıdır.

(Məsləhətlər üçün növbəti səhifəyə bax)

CHAT (azyaşlılarda autizmi təyin edirik)

CHAT, əsas bəndlər

A bölməsi

A 5: “Guya ki” oyunu oynayır

A 7: İşarə etmək jestinə malikdir

B bölməsi

B2: Əşyanı izləyir

B3: Xəyali oyunlar oynayır

B4: Barmağı ilə göstərir

CHAT, əsas olmayan bəndlər

A bölməsi

A1: Səsli və hərəkətli oyunlar

A2: Sosial marağ (qatılma)

A3: Motorikanın inkişafı

A4: Sosial oyun

A6: İşarə etmək jesti

A8: Funksional oyun

A9: Göstərir

B bölməsi

B1: Vizual əlaqə

B5: Kub şəkilli oyuncaqlardan qala

Risk hesablanması

Autizmin yüksək risk qrupu:

A5, A7, B2, B3, B4 bəndlərində “XEYR” cavabı

Autizmin orta risk qrupu:

A7, B4 bəndlərində “XEYR” cavabı

(yüksək risk qrupundan olan bəndlər olmadıqda)

Autizmin kiçik risk qrupu:

Birinci və ikinci qruplara daxil olan bəndlər istisna olmaqla, qalanları aiddir.

Məsləhət və tövsiyələr:

Yüksək risk qrupu:

Uşaq psixiatri və ya tibbi pedaqoji komissiyaya müraciət etməyi məsləhət görün.

Autizmin orta risk qrupu: Güclü şübhələr varsa: yuxarıda qeyd olunduğu kimi hərəkət edin.

Zəif şübhələr varsa: testi bir ay sonra təkrar edin.

Aşağı risk qrupu:

Hətta bir “XEYR” cavabı olsa belə, testi bir ay sonra təkrar edin.

Autizmin davranış simptomları

Sosiallaşma

Kommunikativ

Qəribə və ya ritual davranış

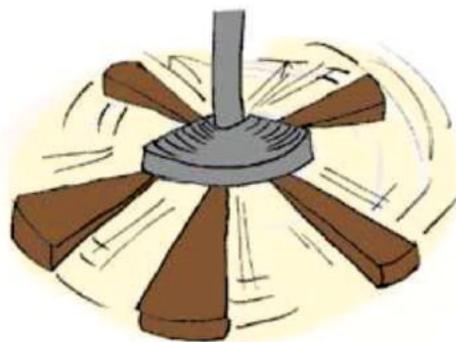
Motorika

Sensor yüklənmələr

Hislər

Özünə xəbərdarlıq

Təhlükəsizlik

Autizmin davranış simptomları

SOSİALLAŞMA PROBLEMI

Başqa uşaqların oyunlarına marağ göstərməyə bilər

*Bacı-qardaşına
münasibətdə qəddarlıq
nümayiş etdirə bilər*

*Çarpayıda tək qaldıqda
anasını çağırmaq əvəzinə,
qışqırar*

*Valideynlərinin işə
getməsinə və
qayıtmasına fikir
verməz*

Autizmin davranış simptomları

SOSİALLAŞMA PROBLEMI

Qarşılıqlı əlaqə istəyən oyunlarda, məsələn, "gizlənqaç" da iştirak etməyə bilər

Valideynlər onu qucaqda tutduqda, qucaqladıqda, yaxud öpdükdə buna hər yolla mane olmağa çalışar

Yatağında uzandığı vaxt kimsə ona əllərini uzadıb onu qucağa almaq istədikdə, o da qarşılıqlı olaraq əllərini uzatmaz

Autizmin davranış simptomları

KOMMUNİKATİV (ÜNSİYYƏT) PROBLEMLƏR

Autizmi olan uşaqlar ətraf şəraiti hiss etməz və vizual əlaqə yaratmaqda çətinlik çəkərlər. Bundan irəli gələrək elə görünə bilər ki, belə uşaqların ünsiyyət qurmağa tamamilə marağı yoxdur.

Onlar nəyəsə ehtiyac duyduqda daha çox "əl yönəltməsi"ndən istifadə edirlər: uşaq valideynin əlini özünün ehtiyac duyduğu əşyanın üzərinə qoyur və bu yolla valideyn və ya böyükdən öz istəyinə çatmaq üçün ALƏT kimi istifadə edər. Tipik uşaqlar öz ehtiyacları barədə verbal yolla (uşaq dili ilə, sözlərlə) və ya qeyri-verbal yolla (əşyanı göstərməklə) xəbər verərlər.

Ətraf şəraiti hiss etməz

Vizual əlaqədən yayınar

Böyüklərin əlindən istifadə edər, onu yönəldər

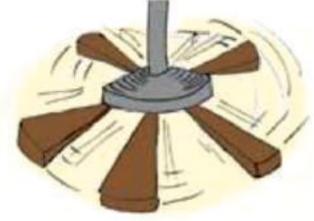

Autizmin davranış simptomları

QƏRİBƏ/TƏKRARLANAN DAVRANIŞLAR

*Əllərini yellətmə,
bir birinə çırpma*

*Ventilyatoru
diqqətlə izləmə*

*Durduğu yerdə
öz ətrafında
dönmə*

*Xətt boyunca düzmə (məsələn,
oyuncaq maşınları)*

Autizmin davranış simptomları

QƏRİBƏ/TƏKRARLANAN DAVRANIŞLAR

Oyuncaqlara fikir verməyə bilər, bunun əvəzində isə müxtəlif obyektlərə, məsələn, isidiciyə maraq göstərir

Günəş işığının şüalarını tutar

Ümumilikdə, oyuncağın özü ilə maraqlanmasa da, onun hər hansı detallı diqqətini çəkə bilər (məsələn, oyuncaq maşının fırlanan təkərləri)

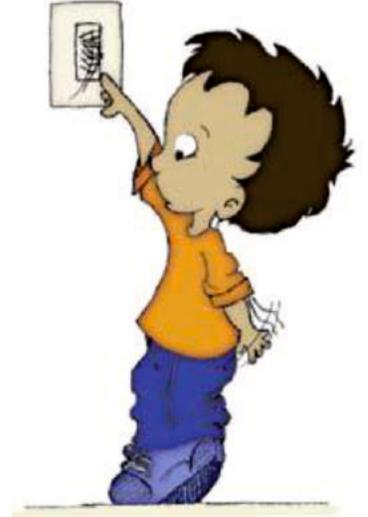

Autizmin davranış simptomları

QƏRİBƏ/TƏKRARLANAN DAVRANIŞLAR

Özü-özünü yırgalamaq

İşıqı yandırıb-söndürməyə olan sonsuz marağ

Yeyilə bilməyəcək şeyləri yemək. məsələn, paltarı, pərdəni, döşəyi

Barmaqları ilə gözlərinin qabağında çirtmə çalmaq

Autizmin davranış simptomları

QƏRİBƏ/TƏKRARLANAN DAVRANIŞLAR

Bədəninin müxtəlif vasitələrlə sıxılmasına can atar

İfrazatını hər tərəfə yaxar

Bədənini güclü dərəcədə qıcıqlandıрмаğın yollarını tapar

Autizmin davranış simptomları

MOTORİKA

Autizmi olan uşaqlarda motorikanın pozulması müşahidə oluna bilər. Bəzi uşaqlarda müəyyən bir sahədə qeyri-adi bacarıqların ortaya çıxması, ancaq bu zaman başqa bir sahədə tamamilə bacarıqsız olması üzə çıxa bilər

Xırda motorika problemləri

Pis koordinasiya

*Ayaq barmaqlarının
ucunda yerimə*

*Fəza qavramının
defisiti*

Autizmin davranış simptomları

MOTORİKA

Hətta adi motorika vərdişlərinə malik olan uşaqlar da bəzən üçtəkərli velosiped və ya maşın-arabanı və s. güclə idarə edə bilər.

mükəmməl tarazlıq

yaxud

Yöndəmsizlik,

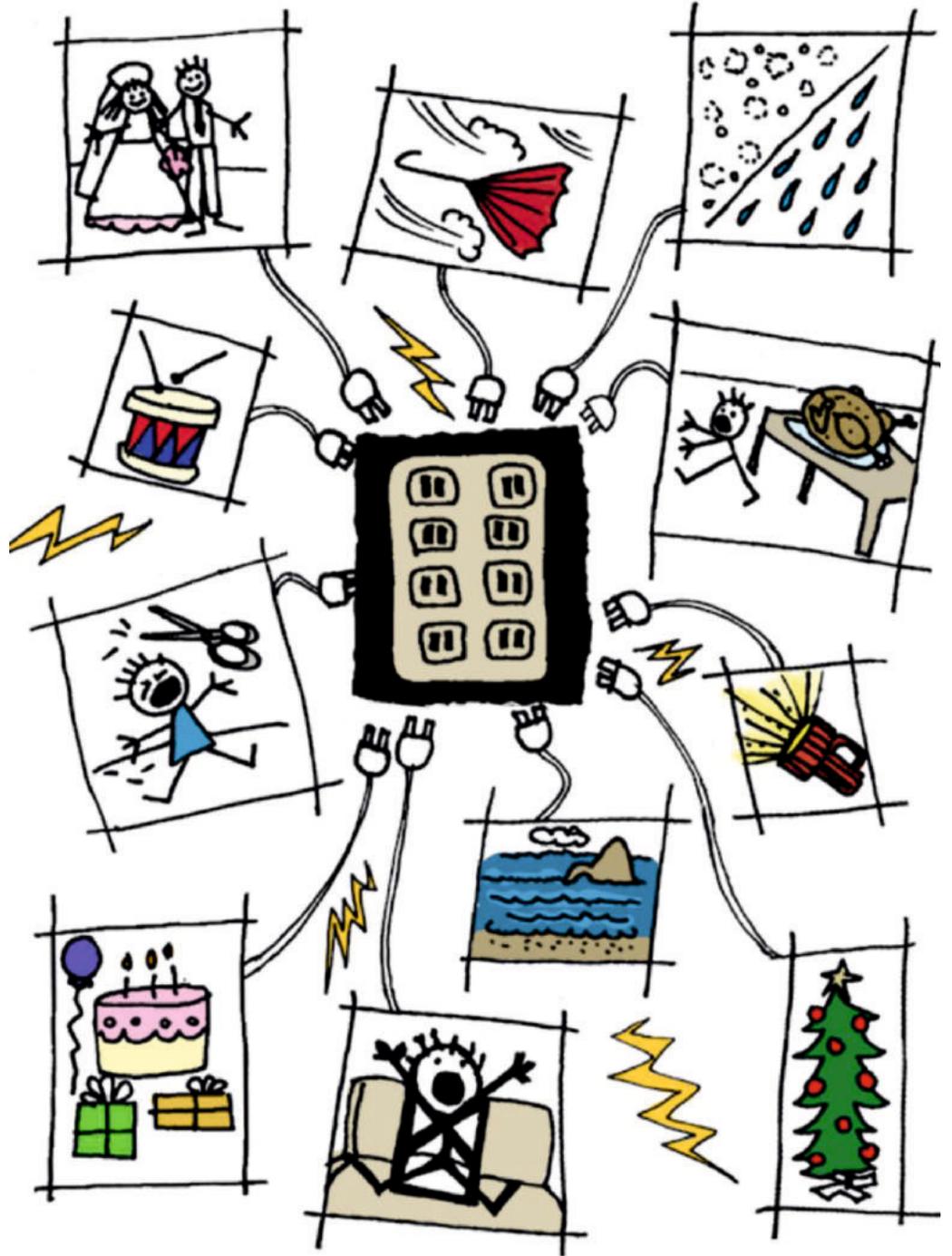
*Üçtəkərli
velosiped və ya
uşaq maşınıni
idarə edə bilməz*

Ağız suyunu axıdar

Autizmin davranış simptomları

SENSOR YÜKLƏNMƏLƏR

Autizmi olan uşaq cürbəcür səslərə, küyə, əşyaların səthinə, həmçinin yeni təəssürat və yeni şəraitə qarşı həssas ola bilər. Sensor yüklənmələrin sayı nə qədər çox olarsa, davranışın təhrif olunması ehtimalı da bir o qədər yüksəkdir.

Autizmin davranış simptomları

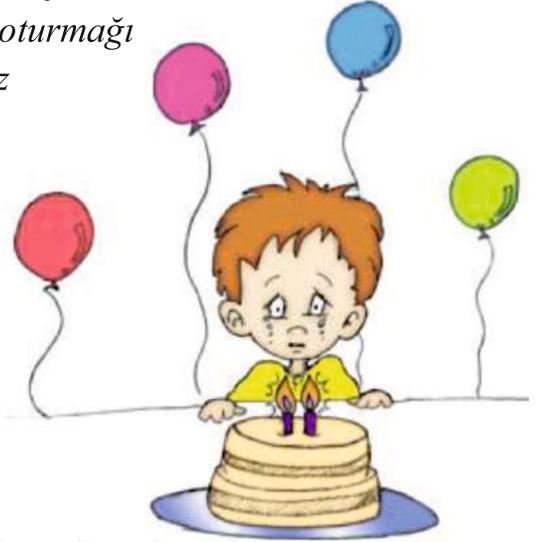
SENSOR YÜKLƏNMƏLƏR

*Saçının qırılmasına
imkan verməz*

*Təhlükəsizlik
kəməri ilə
bağlanmış
halda oturmağı
sevməz*

*Yeni təəssüratları, məsələn,
ad günləri, yaxud
bayramlardan olan
təəssüratları (şarlar, şamlar,
fişəng və s.) sevməz*

*Su prosedurlarından
qətiyyətlə imtina edər*

Autizmin davranış simptomları

SENSOR YÜKLƏNMƏLƏR

Adi ev şəraitində mövcud olan qoxulardan ürəkbulanma hiss edər

Musiqi səsində güclə tab gətirər

Əşyaları üzünə çox yaxın tutaraq fırladar

Bəzi hallarda kar kimi görünə bilər, çünki yüksək səslərdən diksinməz, amma bununla belə, digər hallarda uşağda eşitmənin normal olduğu hiss oluna bilər

Autizmin davranış simptomları

SENSOR YÜKLƏNMƏLƏR

Qış fəslində isti paltarları həvəssiz geyinər

Paltar dəyişməyi xoşlamaz

Öz paltarlarını cırar və onların üzərindəki etiketi, sapları qopara bilər

Yay fəslində qış paltarları geyinməyi inadla tələb edə bilər

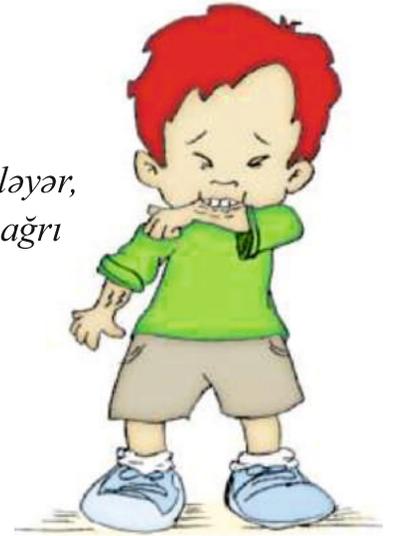
Autizmin davranış simptomları

ÖZÜNƏ XƏTƏRYETİRMƏ

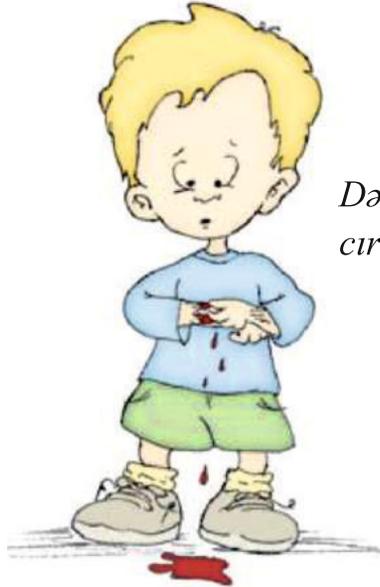

Başını çırpar

*Özünü dişləyər,
bu zaman ağrı
alamətləri
göstərməz*

*Dərisini qaşayıb
cırmaqlayar*

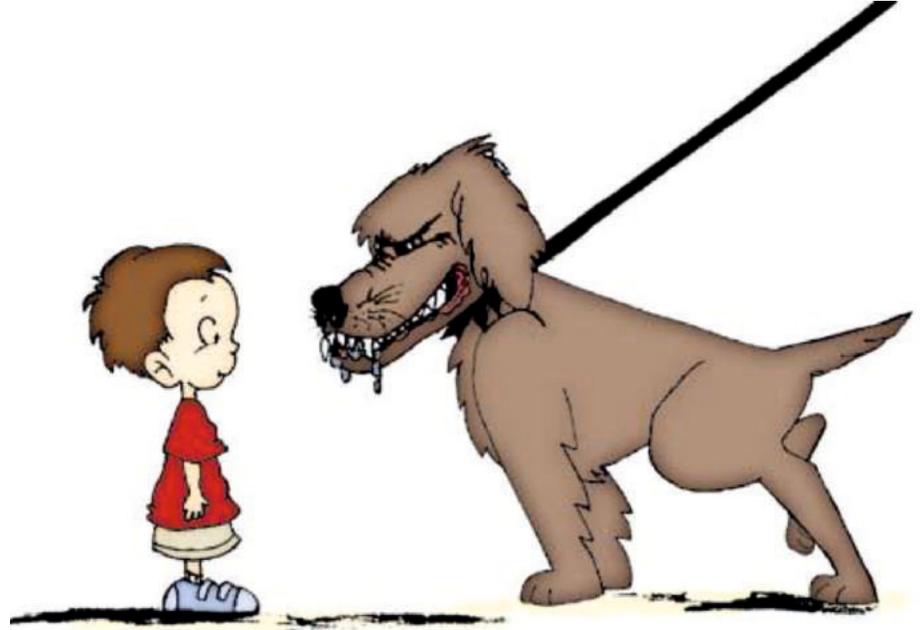

Saçını yolar

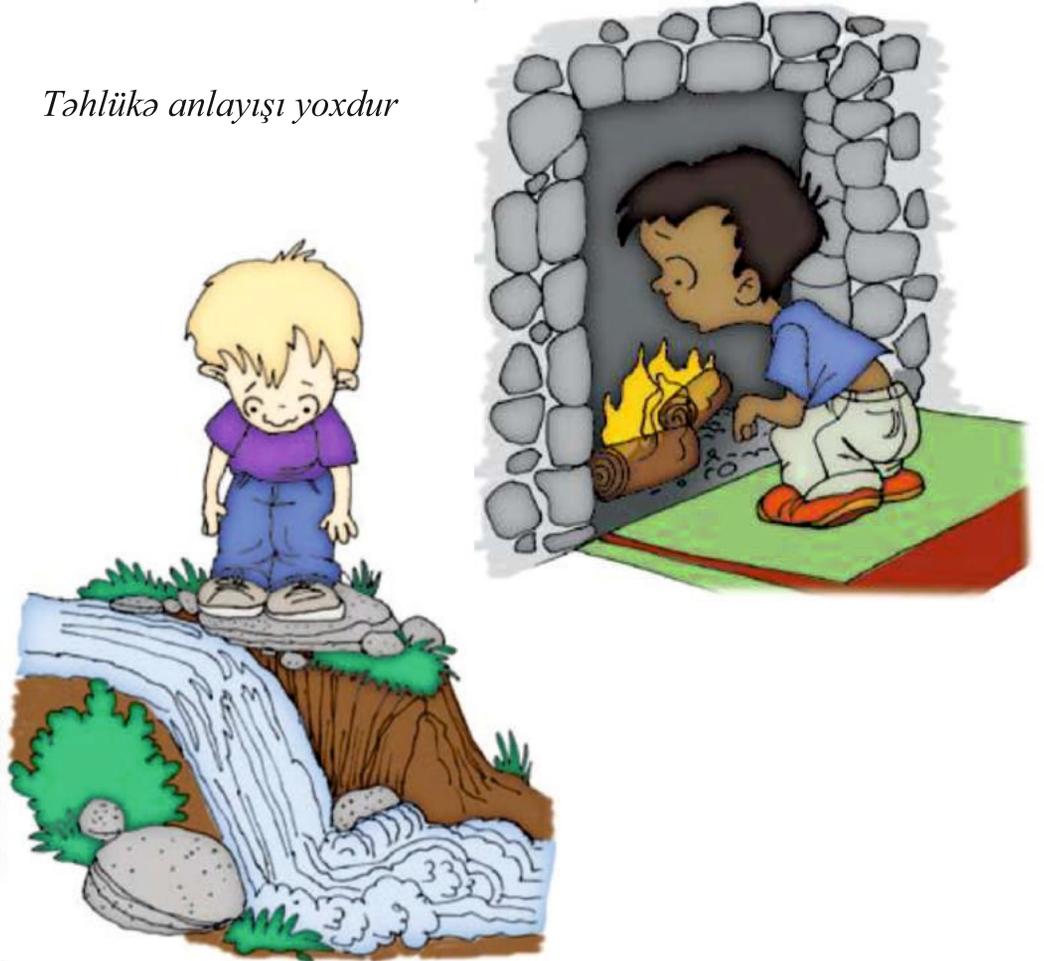

Autizmin davranış simptomları

TƏHLÜKƏSİZLİK

Təhlükə anlayışı yoxdur

Autizmin davranış simptomları

TƏHLÜKƏSİZLİK

*Əzilə biləcəyi və ya yaralanacağı
situasiyanı hiss edə bilməz*

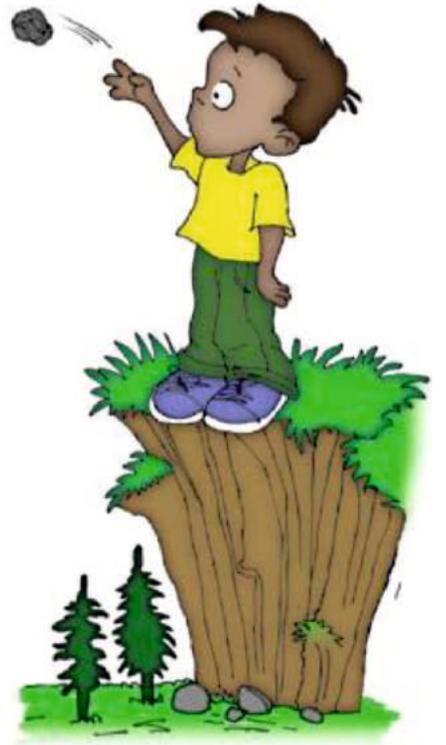

Autizmin davranış simptomları

TƏHLÜKƏSİZLİK

Yüksəklik qorxusu yoxdur

YANAŞI XƏSTƏLİKLƏR: MƏDƏ-BAĞIRSAQ SİSTEMİNİN POZULMASI

Harvard Universiteti və Boston İctimai Mərkəzi xəstəxanasında fəaliyyət göstərən gastroenteroloq-həkim Tim Bui autizmi olan 1000-dən çox uşağın endoskopiyasını etmişdir. O, 400 uşaqda gastroenteroloji problemlər aşkar etmişdir.

Aşağıdakı problemlər tipik uşaqlardan fərqli olaraq, autizmi olan uşaqlarda daha çox rast gəlinir.

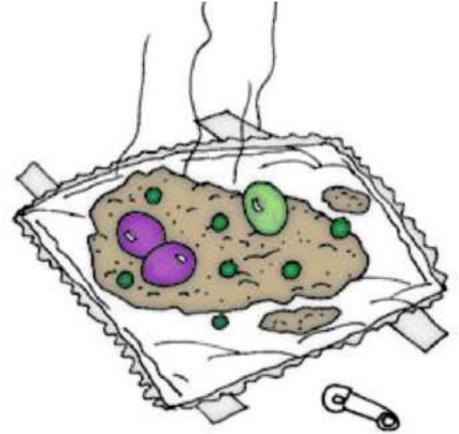
Aşkar olunmuşdur:

- 55% laktaza çatışmazlığı,
- 12% qastrit,
- 10% onikibarmaq bağırsağın iltihabı,
- 12% yoğun bağırsağın iltihabı,
- 20% ezofagit (qida borusunun iltihabı).

Ehtiyac olduqda gastroenteroloqa müraciət etməyi tövsiyə edin

İshal

Nəcisdə həzm olunmamış yemək

Bilərəkdən yemək məhdudlaşdırma
Hədsiz qidalanma

Qəbizlik

YUXUNUN POZULMASI/ AĞRI HƏDDİ/ QICOLMALAR

Yuxunun pozulması:

Uşaqlar bir neçə gün ərzində ayıq qala bilər və bu zaman qətiyyən yatmaq ehtiyacı duymazlar. Gecəni gündüzdən ayırmaya bilərlər. Güclə yuxuya gedib tez-tez oyana bilərlər. Çox qısa zaman ərzində (1-2 saat) yata bilərlər. Bunun nəticəsi olaraq valideynlər yuxusuz qala bilər.

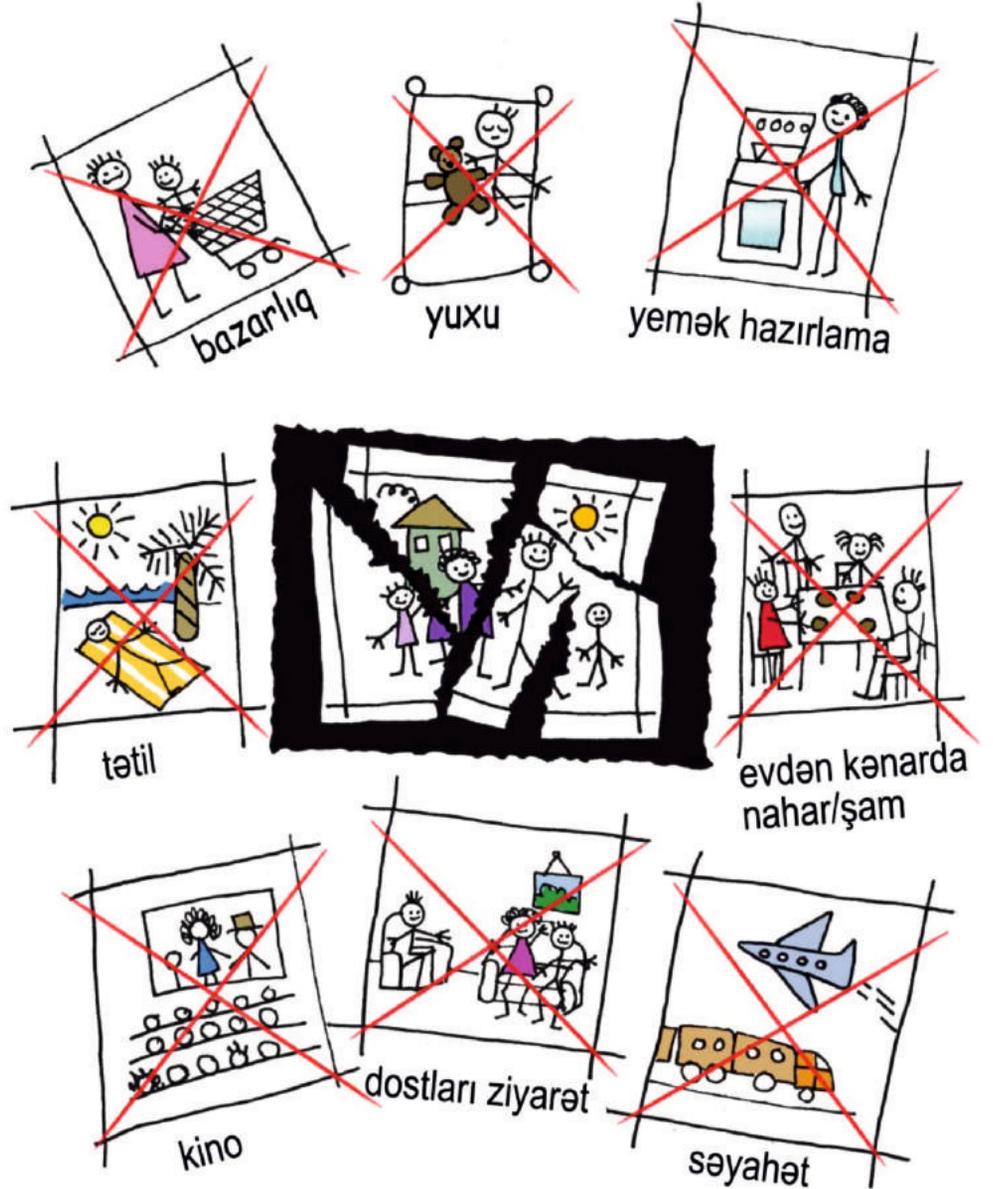
Qıcolmalar:

qıcolmaları müşayiət edən patologiya yaş artdıqca çoxalar. Etiologiyası naməlumdur.

Ağrı həddinin dəyişməsi:

aşağı/yox dərəcəsində ağrı həddi, yaxud yüksək ağrı həddi

AUTİZMİN AİLƏYƏ TƏSİRİ

Autizmlı uşağı olan ailə üçün adi həyat tərzini sürmək mümkün olmaya bilər.

Valideynlər və qardaşlar/bacıların gərginliyi çox yüksək ola bilər. Yaxşı olardı ki, onlar yerli psixoloji dəstək qrupuna yönəldilsinlər.

ERKƏN KORREKSİYA TƏLİMİNİN ROLU

Əgər uşağın inkişafında hər hansı ləngimələrin olduğunu hiss edirsinizsə, ailəni qiymətləndirmə üçün erkən müdaxilə üzrə mütəxəssisə (uşaq psixiatri) yönəldin. Uşağın xüsusiyyətlərindən asılı olaraq erkən müdaxilə üçün psixoloq, loqoped, və/yaxud fizioterapevt tövsiyə edilə bilər.

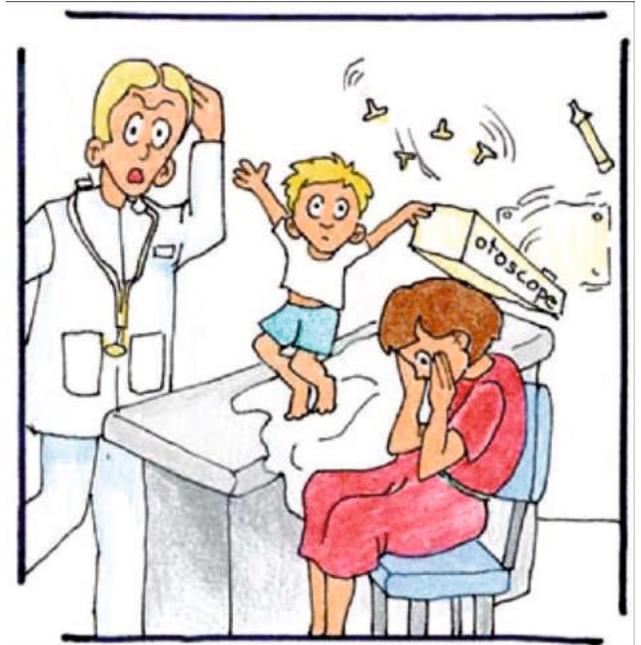
Araşdırmalar göstərir ki, erkən intensiv korreksiya təlimi ailə və uşağın daha yaxşı inkişafına səbəb ola bilər. Təməl strategiyanın məqsədi uşağa ətrafda baş verənlərə diqqət yetirməyi, ətraf mühitdəki dəyişiklikləri görməyi, təqlid etməyi və bunun nəticəsi olaraq, ünsiyyət vərdişlərini və s. inkişaf etdirməkdir.

AUTİZMİ OLAN UŞAQ ÜÇÜN POLİKLİNİKA ZİYARƏTİNİN OPTİMALLAŞDIRILMASI

Həkim olaraq siz ilk növbədə xəstəliyi aşkar etmək üzrə tılim keçməlisiniz. Autizmdən əziyyət çəkən uşaqlar nadir hallarda xəstə görünüşə sahib olurlar: onlar normal görünə və pediatrik cəhətdən öz bioloji yaşına uyğun qiymətləndirilə bilərlər.

Onlar özünü sadəcə elə apara bilərlər ki, sanki onların üzərində sərt valideyn nəzarəti əskikdir. Onlar çox vaxt dəyişikliklərə, məsələn, yeni situasiyalara, yeni təəssüratlara, yeni adamlara etiraz edirlər.

AUTİZMİ OLAN UŞAQ ÜÇÜN POLİKLİNİKA ZİYARƏTİNİN OPTİMALLAŞDIRILMASI

TELEFON VASİTƏSİLƏ VALİDEYNLƏRLƏ ƏTRAFLI MÜZAKİRƏ APARIN

Bu sizə daha çox aşağıdakı mövzularda kömək edəcək:

1. Ailədən uşaqla sizə gəlmədən əvvəl telefonla ətraflı məlumat əldə edin.

2. Uşağı müayinə zamanı sizə yol göstərəcək məlumatları ailədə onu ən yaxşı tanıyan birindən alın.

3. Valideynlərdən müayinə zamanı sizə kömək edə biləcək əşyaları (məs., qida, oyuncaq) özləri ilə gətirmələrini xahiş edin.

4. Qan analizi alınacağı təqdirdə valideynlərə həkimə gəlməzdən öncə keyidici məlhəmdən istifadə etməyini tövsiyə edin.

5. Həkim ziyarəti barəsində tibbi sosial hekayələri helpautismnow.com saytında dərc olunmuş məqalələrdən, məsələn, "Həkimə gedirik" və ya "Qan analizi veririk" və s. oxumaqla uşağı həkimlə görüşə hazırlamağı valideynlərə tövsiyə edin.

VALİDEYNLƏRİN FİKİRLƏRİNƏ DİQQƏT EDİN

Valideynləri öz uşaqlarını "oxumaq" üzrə ekspert adlandırmaq olar. Bütün fiziki simptomları, mümkün qədər, tipik uşağın kimi şərh edin (imkan verməyin ki, autizm sizin düşüncələrinizi bədbinləşdirsin).

AUTİZMİ OLAN UŞAQ ÜÇÜN POLİKLİNİKA ZİYARƏTİNİN OPTİMALLAŞDIRILMASI

KABİNETİNİZİ MÜAYİNƏ ÜÇÜN HAZIR VƏZİYYƏTƏ GƏTİRİN

Tibb bacısı, yaxud assistent həkim valideynlərdən otağı necə hazırlamaları ilə bağlı əvvəlcədən məsləhət ala bilərlər.

*Hazırlıq aşağıdakıları ehtiva edə bilər:
Parlaq olmayan sakit otaq
Pəncərəsiz, gur işıqlandırılmayan musiqisiz otaq.*

Lazım gəldiyi təqdirdə, uşağın tullayacağı və silah kimi istifadə edə biləcəyi bütün əşyaların əl altında olmayacağı otaq

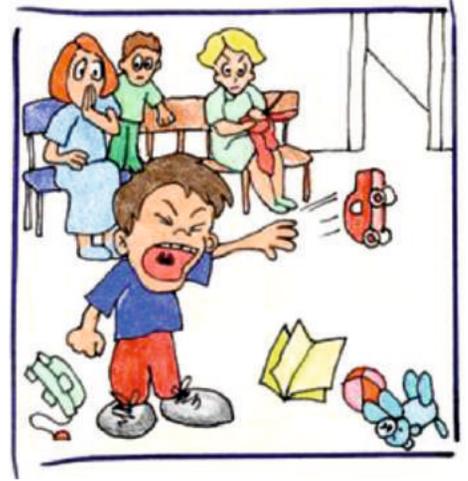
GÖZLƏMƏ VAXTINI MÜMKÜN QƏDƏR AZALDIN

Bunu nəzərə alın:

Uşağı qəbulunuza birinci yazın (qəbula 10 dəqiqə tez gələn uşaq qalan pasiyentləri görməyəcək)

Mümkün üstünlüklər riski minimallaşdırır:

- 1. Uşağın davranışındakı əskiklikləri*
- 2. Digər pasiyentlərin qəbul qrafikinə pozulmasını*
- 3. Valideynlərin narahat vəziyyətə düşməsinə*
- 4. Gözləmə otağına xətər yetirilməsinə*

Mümkün olduğu halda, uşağı qəbula telefon vasitəsi ilə əvvəlcədən yazın.

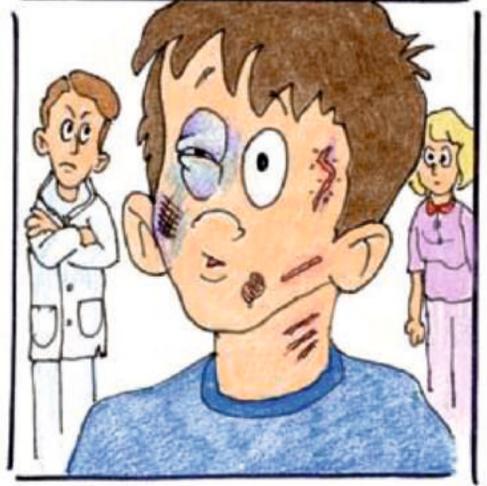
AUTİZMİ OLAN UŞAQ ÜÇÜN POLİKLİNİKA ZİYARƏTİNİN OPTİMALLAŞDIRILMASI

HƏR ŞEY SİZ DÜŞÜNDÜYÜNÜZDƏN DAHA FƏRQLİ OLA BİLƏR

Autizmi olan uşaqların qayğıdan məhrum və ya valideynlərin pis rəftarının qurbanları olduğu təəssüratını yaratmalarına baxmayaraq, aşağıdakılara diqqət yetirin:

*Özünə xəsarət yetirməyə yönəlmiş hərəkətlər: dişləmə, başını çırpma, cırmaqlama və s.
Ağrı hissənin məhdud və ya yox dərəcəsində olması*

*Uşaqda təhlükə və ya yaralanma hissənin olmaması.
Sensor xüsusiyyətli ciddi problemlər çimmək və ya paltar dəyişməklə bağlı fəaliyyətləri, mümkünsüz edə bilər.*

GÖZLƏNİLMƏZLİKLƏRƏ HAZIR OLUN!

*Öz təhlükəsizliyiniz naminə ayıq-sayıq olun.
Autizmi olan uşaqlar bəzən sizi kömək deyil, təhlükə kimi qəbul edə bilərlər. Onlar özünü sakit apara, lakin qəflətən hərəkətə gələ və aşağıdakıları edə bilərlər:
Başları ilə zərbə vura, dişləyə, vura, təpik ata, tüpürə, saçlarını yola, qaçmağa cəhd edə bilərlər.*

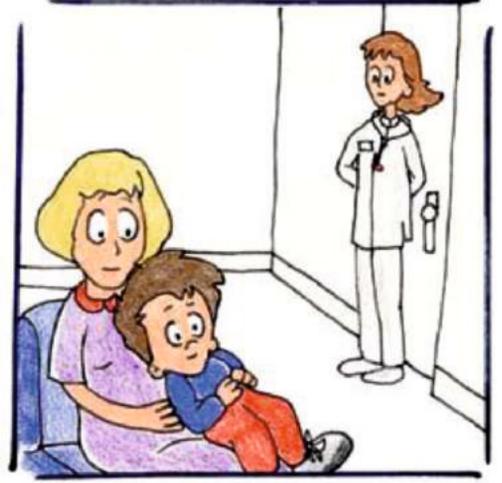
Uşağın “şəxsi məkanına” müdaxilə etməməyə çalışın.

AUTİZMİ OLAN UŞAQ ÜÇÜN POLİKLİNİKA ZİYARƏTİNİN OPTİMALLAŞDIRILMASI

MƏHDUD ANLAMA VƏ NİTQ

Autizmi olan uşaqların bəziləri cizgi filmlərini əzbərdən danışa bilsələr də, qəhrəmanların adlarını çəkməyi və ya cizgi filmini izləyərkən necə hislər keçirdiklərini danışmağı bacarmırlar. Səs informasiyasının analizi zamanı çətinlik çəkə bilirlər.

AUTİZİMİN SİZİN AİLƏYƏ OLAN TƏSİRİNİ ANALİZ EDİN

Ehtiyac yarandıqda, autizmi uşaqları olan ailələrə psixoloji dəstək verən xüsusi təşkilatlar yaxud digər psixoloji xidmətlərə müraciət edin.

1. Səhiyyə Nazirliyinin Uşaq Psixonevroloji Mərkəzi

Ünvan: Ə. Rəhimov küç., 122

Əlaqə telefonu: 012 465 64 59

2. Birgə və Sağlam İctimai Birliyi

Ünvan: Nərimanov rayonu, İbrahimpaşa Dadaşov küç. 29

Əlaqə telefonu: 012 561 40 73; 055 988 90 49

Website: www.birgesaglam.az

3. Peşəkar Psixologiya Mərkəzi

Ünvan: Yasamal r-nu, T.Şahbazi küç. 110,

Dövlət Statistika Komitəsinin arxası KATV 1 ilə üz bəüz

Əlaqə telefonu: 012 538 74 31, 050 492 67 25, 055 350 22 34

4. Mədinə Tibb Mərkəzi

Ünvan: Azadlıq pros. Binəqədi şosesi, 10

Əlaqə telefonu: 012 412 59 19/29; 050 286 11 03

E-mail: medine-sa@mail.ru

Website: www.pediatrics.az

5. Müasir Psixologiya Mərkəzi

Nərimanov r-nu, Əhməd Rəcəbli küç. 19/65,

MZ Plaza 4-cü mərtəbə, 55-ci otaq ("Dogtaş" mebel evinin yanı)

Əlaqə telefonu: 012 408 97 16; 050 367 12 38; 070 330 07 18

www.mpm.az

6. "Autist Uşaqların Reabilitasiyasına Kömək" İctimai Birliyi

Tbilisi prospekti, 68.

Tel: 012 530 83 52; 077 742 00 75

7. "Oriqami" Uşaq Reabilitasiya Mərkəzi

AZ1133, Bakı, Yeni Günəşli, Suraxanı, "D" yaşayış massivi

Əlaqə telefonu: (012) 478 29 21/22

8. "Müşfiq adına əlil uşaqlara yardım" İctimai Birliyi

Ünvan: Qaradağ rayonu, Sahil qəsəbəsi, Dostluq 3

Əlaqə telefonu: 012 446 58 36; 050 667 18 82

E-mail: mushfig97@mail.ru

9. Sumqayıt Uşaq İnkişaf Mərkəzi

Ünvan: Sumqayıt şəh, məh. 14, ev 19A, mən.7

Əlaqə telefonu: 055 661 96 42

E-mail: d_qahramanova@mail.ru

10. Azərbaycana Birgə Yardım-UAFA

Bakı, H.Cavid prospekti, 520-ci məhəllə, ev 2

Əlaqə telefonu: (+994 12) 496 70 35; 497 25 19; Mobil: +994 55/50 316 8448

E-mail: office@uafa.az

Website: www.uafa.az

AUTİZM MÖVZUSUNDA İNTERNET ŞƏBƏKƏSİNDƏ OLAN BƏZİ RESURSLAR

American Academy of Pediatrics

www.aap.org/healthtopics/autism.cfm

Arc of the United States

www.thearc.org

Autism and PDD Support Network

www.autism-pdd.net/resources-by-state.html

AutismInfo.com

www.autisminfo.com

AutismLink ListServ

<http://lists.autismlink.com/lists/>

AutisticLiving.com

www.autisticliving.com/

Autism Research Center Cambridge University England

www.autismresearchcenter.com

Autism Research Institute

www.autism.com

Autism Research Unit, University of Sunderland, UK

<http://osiris.sunderland.ac.uk/autism/aru.htm>

Autism Society of America

www.autism-society.org

Autism Society Canada

www.autismsocietycanada.ca

Autism Speaks

www.autismspeaks.org

Autismweb.com

www.autismweb.com/

CDC Autism Information Center

www.cdc.gov/ncbddd/autism/index.htm

Autism Key

www.autismkey.com/, www.autismkey.com/autism_directory.htm

Autism Today

www.autismtoday.com

Kitablar

1. Çetin Özbey: Otizm ve Otistik Çocukların Eğitimi
2. Lorna Wing: Otizmin el rehberi
3. Pınar Küçükkaras: Kelimelerin Ötesinde Bir Otizm Hikayesi
4. Barış Korkmaz: Yağmur Çocuklar- Otizm Nedir?
5. Temple Grandin: Resimlerle Düşünmek
6. Ирина Мамайчук: Помощь психолога детям с аутизмом
7. Роберт Шрамм: «Детский аутизм и АВА. Терапия, основанная на методах Прикладного Анализа Поведения»
8. Тео Питерс: Аутизм. От теоретического понимания к педагогическому воздействию
9. Екатерина Карвасарская: Осознанный аутизм, или Мне не хватает свободы... Книга для тех, чья жизнь связана с аутичными детьми
10. Ловаас Ивар «книга Я» <http://www.childneurologyinfo.com/education-text-The Me Book2.php>
11. Янушко Е. «Игры с аутичным ребёнком» <http://www.e-reading.org.ua/book.php?book=103887>
12. Книги по логопедии и дефектологии: <http://pedlib.ru/>
13. Аршатская О. «О психологической помощи детям ... при ... синдроме детского аутизма» http://pedlib.ru/Books/4/0448/4_0448-1.shtml
14. Информационный портал РИА-новости «Диагноз которого нет»: http://www.ria.ru/trend/autism_02042012/
15. <http://www.childneurologyinfo.com/main.php>

Korreksiya metodikaları və təlim kursları:

ТЕАССН — Лечение и обучение детей, страдающих аутизмом и нарушениями общения: <http://vseodetishkax.ru/osobyе-deti/13-autizm-detskij-autizm-/20-autizm-korrekcziionnye-podxody>

АВА-терапия: <http://autism-aba.blogspot.com/2011/08/что-такое-aba-terapiya.html>

АВА kursları:

<http://www.aba-kurs.com/>

<http://www.behavioranalysiseducation.com/>

Video:

Фильм "Другие дети": <http://youtu.be/Ol-cXzDNKWI>

Канал «АВА по-русски»:

<http://www.youtube.com/user/UpuHo4ka?feature=watch>

◀ Bakı, AZ1122, H. Zərdabi küç., 96

☎ 431 12 72 ☎ 430 52 85 ✉ office@isim.az

🌐 www.isim.az